

Справа “Мельниченко проти України” (Melnychenko v. Ukraine)

У рішенні, ухваленому 19 жовтня 2004 року у справі “Мельниченко проти України”, Суд постановив, що:

- було порушено ст. 3 Першого протоколу до Конвенції (щодо права на вільні вибори, оскільки заявнику було відмовлено у реєстрації його кандидатом у народні депутати);
- не було необхідності розглядати окремо скаргу заявника щодо порушення ст. 14 Конвенції (заборона дискримінації).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 5000 євро як компенсацію моральної шкоди.

Обставини справи

Заявник Микола Іванович Мельниченко є громадянином України, народився 1966 року. Зараз п. Мельниченко проживає у США, де йому було надано статус біженця.

П. Мельниченко працював у спеціальному підрозділі, на який було покладено охорону Президента України. Під час виконання своїх службових обов’язків він, як стверджується, зробив низку аудіозаписів приватних розмов Президента Леоніда Кучми, в яких йшлося про можливість організації зникнення Георгія Гонгадзе – відомого опозиційного журналіста, який працював головним редактором інтернет-видання “Українська правда”, й піддавав у ньому критиці діяльність п. Кучми.

26 листопада 2000 року заявник виїхав з України, побоюючись політичного переслідування у зв’язку з оприлюдненням там загаданих аудіозаписів. Він звернувся до уряду США з проханням надати йому політичний притулок. 27 квітня 2001 року йому було надано статус біженця, а також право безстрокового проживання у США.

12 січня 2002 року, у зв’язку із виборами народних депутатів України, які мали невдовзі відбутись, його було включено у виборчий список Соціалістичної партії України. Відповідно до виборчого законодавства України однією з обов’язкових умов реєстрації особи кандидатом у народні депутати України є її проживання на території України протягом останніх п’яти років до виборів. У своїй заяві про реєстрацію кандидатом у народні депутати п. Мельниченко вказав адресу, зазначену у паспортній відмітці про його прописку. Проте Центральна виборча комісія відмовила заявнику у реєстрації його кандидатом у депутати на тій підставі, що він вказав у заяві неправдиві відомості, оскільки протягом останніх п’яти років на території України не проживав.

Зміст рішення Суду

Заявник, посилаючись на порушення ст. 3 Першого протоколу до Конвенції, стверджував, що відповідні органи державної влади, відмовивши у реєстрації його кандидатом у народні депутати, вчинили свавільно, оскільки у виборчому законодавстві України не було визначено, про яке проживання йшлося: фактичне чи юридичне. П. Мельниченко також стверджував, що на порушення ст. 14 Конвенції стосовно нього мала місце дискримінація, оскільки Центральна виборча комісія все ж зареєструвала кандидатом іншого претендента, який також фактично не проживав упродовж п’яти останніх років на території України.

Суд дійшов висновку, що ані виборче законодавство України, ані практика його застосування прямо не вказували на вимогу фактичного чи безперервного проживання на території України кандидатів у народні депутати. Також у законодавстві не розмежовувалось фактичне й юридичне проживання. Очевидним було те, що заявник не знаходився в Україні упродовж певної частини відповідного п’ятирічного строку внаслідок того, що 26 листопада 2000 року був змушений проти своєї волі залишити Україну, побоюючись переслідувань. Відтак, він переїхав до США, набувши у цій країні статус біженця. Втім у його національному паспорті відомості про прописку не були змінені. Суд зазначив, що на час, про який йдеться у справі, внутрішній паспорт був, зрештою, єдиним документом, який засвідчував проживання особи в Україні, а вказана у ньому адреса не завжди відповідала

місцю фактичного проживання особи. Суд зауважив, що прописка була невід'ємним компонентом української адміністративної дозвоільної системи, а відтак слугувала різним офіційним цілям, зокрема засвідчувала місце поточного проживання особи, застосовувалась для призову на військову службу, для організації виборчого процесу, для вирішення різноманітних питань, пов'язаних із власністю. Суд особливо наголосив на тому, що відповідно до вимог виборчого законодавства України інформація про прописку чи тимчасову прописку (реєстрацію), яка міститься у внутрішньому паспорті особи, повинна зазначатись у декларації про доходи особи, яка бажає бути зареєстрованою кандидатом у депутати. З огляду на це, Суд дійшов висновку, що у заяві про реєстрацію особа зобов'язана була вказати лише інформацію, яка стосувалась її прописки.

Суд визнав цілком зрозумілими причини квапливого відльоту п. Мельниченка з України, а також причини невизначеності заявника щодо його наміру виїхати до іншої держави на постійне чи тимчасове перебування. Заявник, вочевидь, побоювався переслідувань через свою діяльність, зважаючи на загадкові обставини зникнення і смерті журналіста Георгія Гонгадзе, а також з огляду на ймовірність виникнення публічного конфлікту у зв'язку з оприлюдненням змісту аудіозаписів.

Незабаром після прибуття до США п. Мельниченка було визнано законним шукачем притулку. Суд визнав, що заявник перебував тяжкому становищі: з одного боку, якщо б він залишився в Україні, його особиста безпека й фізична недоторканність могли б опинитись під серйозною загрозою, що неминуче призвело б до цілковитої неможливості реалізувати будь-які політичні права; з іншого боку, його виїзд з України також створював перешкоди для реалізації відповідних політичних прав.

Тому Суд постановив, що рішення Центральної виборчої комісії України про відмову зареєструвати заявника кандидатом у народні депутати на тій підставі, що він подав неправдиву інформацію стосовно місця свого проживання та стосовно проживання в Україні протягом останніх п'яти років (хоча насправді місце проживання заявника було зареєстроване в Україні, що підтверджувалося у паспортній відмітці про прописку) було порушенням ст. 3 Першого протоколу до Конвенції.

Суд дійшов висновку, що не було необхідності окремо розглядати скаргу заявника окремо щодо можливого порушення ст. 14 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПРН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.